

Olga PELCER-VUJAČIĆ*

PRILOG PROUČAVANJU ILIRSKOG IDENTITETA U RIMSKIM NASELJIMA NA TLU CRNE GORE

ABSTRACT: *The Roman settlements of southeastern Dalmatia, namely Risinium, Doclea and Municipium S. were organized as other provincial municipal communities in the Roman Empire. The social structure of indigenous societies in this region before conquest is not clear. In the coastal settlements such as Risan, the process of Romanization started earlier and had deeper roots. In the central region, Docleates were peregrines, led by tribal aristocracy from the castelli such as Salthua, on the main road from Narona to Scodra. Their names suggest they were not Roman citizens, although they use Latin language in their inscriptions. In the hinterland epigraphic evidence shows a strong early presence of indigenous elite in the network of municipal political institutions.*

KEY WORDS: *Illyrians, Roman period, epigraphy, Doclea, Municipium S, Montenegro*

Najveća rimska naselja na teritoriji današnje Crne Gore – Dokleja, Municipium S. i Risinium - organizovana su kao i drugi municipijumi u Rimskom carstvu. Osim arheoloških nalaza, epigrafika ostaje glavni izvor za lokaciju, stvaranje i identitet ovih naselja. Natpisi i materijalni ostaci podjednako ističu njihove suptilne razlike.

Oblast jugoistočne Dalmacije spadala je u *conventus iuridicus* Narone, u kojem Plinije nabroja 13 peregrinskih zajednica: Kerauni, Daversi, Dezidijati, Dokleati, Deretini, Deremiste, Dindari, Glindicioni, Melkumani, Narensi, Skritari, Sikulote i Vardeji.¹ Dokleate (Δοκλεᾶται) pominje i Apijan, među plemenima koja je Oktavijan porazio 33. pre n. e.² U vreme Avgusta, Plinije

* Autorka je viši istraživač u Istorijskom institutu Univerziteta Crne Gore, Podgorica.

¹ Plin. *NH* III 143.

² App. *Ill.* 16

navodi da postoje 33 dekurije u njihovoj zajednici (*Docleatae XXXIII*).³ Klau-dije Ptolomej ih locira južno od Narensija, zajedno sa Sikulotima.⁴

Osim literarnih, postoje i važni epigrafski izvori o pomenutim nase-ljima i njihovim institucijama. Epigrafski spomenici iz perioda Flavijevaca ukazuju na postojanje plemenskih magistrata, sa titulom *principes* (koji su posvedočeni u različitim zajednicama), kao što je, na primer, *princeps civi-tatis Docl(e)atium*:⁵

Caius Epicadi f(iilius) princeps / civitatis Docl(e)atium hic situs / hoc fieri iussit genitor sibi et / suis set(!) fili eius Plassus Epicadus / Scerdis Ver-zo et summa adiecta / eff<e>cit(!) istud opus est pietas natiq̄ue / hoc auxsis-se(!) videntur et decorant / facto et docent esse pios.

I njegov brat ili rođak Agirus, *princeps castelli Salthuae*:⁶

Agirro Epicadi f(ilio) principi k(astelli) Salthua(e) / et Temeiae Glavi f(iliae) fecit Epicadus f(iilius) / ut primum aetatis complerunt tempora vitae / et genitor fato conditus est tumulo / protinus inscripsit pietas nomen ma-trisque patrisq̄(ue) / ut legerent cuncti genitoris nomina saepe / hoc decet ut nati componant ossa parentum / et cineris edem substituat pietas.

Kao što vidimo, u ovom periodu Dokleati su bili peregrini, i predvo-dila ih je plemenska aristokratija naseljena u kastelima. U ovom slučaju to je kastel *Salthua*, na glavnom putu od Narone do Skodre. Njihove imenske formule, sastavljene od ličnog imena i patronimika u genitivu, nam svedo-če da nisu bili rimski građani, iako su koristili latinski jezik u svojim natpi-sima.⁷ U jednom natpisu iz Vuksanlekića pominje se *gens Latiniana et Epi-cadiana*⁸ i to se može posmatrati kao dokaz patrijarhalne plemenske organi-zacije Dokleata.⁹ U dosadašnjoj literaturi tim pitanjem su se bavili Geza Al-feldi i Fanula Papazoglu. Prema Alfeldijevom tumačenju, termin *cognatio* bi označavao rod prema matrilinearnom srodstvu, dok bi *gens* označavao patri-linearno srodstvo.¹⁰ S druge strane, Papazoglu je smatrala da se ovde radilo

³ Plin. *NH* III 143.

⁴ Ptol. II 16.5; više o peregrinskim zajednicama u Iliriku v. D. Grbić, *Plemenske zajednice u Iliriku*, Beograd, 2014.

⁵ *ILJug* 1853.

⁶ *ILJug* 1852.

⁷ J. Wilkes, *Dalmatia*, London, 1969, 259; G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest, 1965, 144.

⁸ *CIL* III 14601: *Dis M(anibus) sacr(um) / genti Latinianae / et Epicadianae*.

⁹ D. Grbić, *Plemenske zajednice u Iliriku*, Beograd, 2014, 146.

¹⁰ G. Alföldy, *Cognatio Nantania* (Zur Struktur der Sippen-gesellschaft der Liburner), *Acta*

samo o istaknutim porodicama.¹¹ Možemo pretpostaviti da je samo elita koristila latinski jezik, te da je proces romanizacije započet kontaktima sa italjskim kolonijama na obali Jadranskog mora, u Dalmaciji.¹² Osim toga, značajno je bilo i angažovanje starosedelačkog stanovništva u vojsci, kao što pokazuje natpis CIL XIII 7039 (Mogontiacum, današnji Majnc):

Talanio(?) / Plassi f(ilius) / Docleas / mil(es) ex coh/orte V Da(l)/matarum / (centuria) Capitonis / anno(rum) XXXV / stip(endiorum) VI h(ic) s(itus) e(st) / Ziraeus po/s{s}uit mun/iceps suo.

Ziraeus je postavio ovaj nadgrobni spomenik za svog sugrađanina iz Dokleje, vojnika kohorte *V Delmatarum* koja je pripadala garnizonu Gornje Germanije.¹³ Sam je verovatno bio pripadnik pomoćnih trupa, možda baš pomenute jedinice, ili civil koji je pratio vojne trupe na zapadu.¹⁴ Imena *Ziraeus* i *Plassus* su očigledno ilirska.¹⁵ Biti iz Dokleje bilo je od velikog značaja za Talaniona, Plasijevog sina i Zireja, čak i u udaljenim germanskim regijama, što pokazuje snagu regionalnog identiteta.

U Dokleji su posvedočena neka ilirska imena, poput kognomena *Pinnia* (*Flavia Pinnia*),¹⁶ *Anna* (*Cassia Anna*)¹⁷ i *Tatta* (*Epidia Tatta*),¹⁸ što se

antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 11 (1963), 81-87.

¹¹ F. Papazoglu, Politička organizacija Ilira u vreme njihove samostalnosti, u: A. Benac (ur.), *Simpozijum o Ilirima u antičko doba*, održan 10. do 12. maja 1966. godine, Sarajevo 1967, 11-31.

¹² Marko Flavije Fronto iz Dokleje bio je magistrat i u koloniji Narona i u Epidauru, kao i u Risnu i Skadru, CIL III 12695: *M(arco) Flavio T(iti) f(ilio) Quir(ina) / Frontoni sacerdoti / in coloni(i)s Naron(a) / et Epidauru Ilvir(o) i(ure) d(icundo) / Iu<l>io Risin(i)o Ilvir(o) / <q>uin<u>ennali] <p>on<t>(ifici) in co<l>(onia) / Sc<o>dr(a) Ilvir(o) i(ure) d(icundo) qui<n>[q(uennali)] / <f>am(ini) [---] praef(ecto) <f>[abr(um)] / pleps(!) / ex aere conla<to>.*

¹³ V. AE 1900, 215, AE 1992, 1290, CIL XIII 7581 i CIL XIII 7039; up. P. A. Holder, *The Auxilia from Augustus to Trajan* (BAR International Series 70), Oxford, 1980, 226; J. Spaul, *Cohors². The evidence for and a short history of the auxiliary units of the Imperial Roman Army* (BAR International Series 841), Oxford, 2000, 309.

¹⁴ A. Kakoschke, *Ortsfremde in den römischen Provinzen Germania inferior and Germania superior: Eine Untersuchung zur Mobilität in den germanischen Provinzen anhand der Inschriften des 1. bis 3. Jahrhunderts n. Chr.*, Möhnese, 2002, 560.

¹⁵ Plassus: G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg, 1969, 267; R. Katičić, Die illyrischen Personennamen in ihrem südöstlichen Verbreitungsgebiet, *Živa Antika* 12 (1962), 109; ime *Ziraeus* je možda posvedočeno i u Naroni: ILJug 106; up. D. Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije*, Split 1948, 16; Alföldy, *ibid*, 332.

¹⁶ Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika*, 9; R. Katičić, Die illyrischen Personennamen, 106-107; CIL III 12696: *[Fl]avia / Pinnia / t(estamento) f(ieri) i(ussit) / Fl(avius) Ep(i)d(i)anus / f(aciendum) c(uravit) / l(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum) and 13836.*

¹⁷ CIL III 14600: *Cassiae C(ai) f(iliae) An/nae C(aius) Cassius Lon/ginus contuberna/li suae bene merenti / fecit / et sibi et suis*, I-II vek.

¹⁸ ILJug 1830: *D(is) M(anibus) s(acrum) T(ito) / Cassio Valer/io Epidiano qui / vixit an(nos)*

može smatrati dokazom očuvanja etničkog identiteta. Osim toga, posvedoče-
no je i gentilno ime *Pletorius* (*L. Pletorius Valens*),¹⁹ (*Plaetoria Iulia*).²⁰ Isti
nomen je potvrđen i nekoliko puta na teritoriji Municipiuma S.²¹

U unutrašnjosti, epigrafski dokazi ukazuju na jako rano prisustvo au-
tohtone plemenske elite u redovima municipalnih magistrata. Promena dina-
mike lokalnih elita promenila je način na koji su kultura i identiteti izgrađeni
na lokalnom nivou. Nije bilo striktno etničke podele među stanovništvom
u Municipiumu S. Ilirsko poreklo nije bilo prepreka za brak sa rimskim gra-
đaninom. Ilirska imena su takođe često potvrđena u porodicama koje ima-
ju rimsko građansko pravo.²² Jedan od interesantnih primera romanizacije je
i natpis iz Otilovića, gde je otac Pletor, majka Maksimina, dok kćerka nosi
dvočlano ime, u skladu sa rimskom onomastičkom formulom, *Statia Fuscina*,
a sin nosi latinsko ime *Victorinus*.²³

*D(is) M(anibus) S(acrum) | Pletor(i) Maxi|mina vi|va sibi f(ecit) e|t
Victor|ino et Stat|ie (!) Fuscinie f|lie (!) car(issimae) pi|ent(issimae) b(ene)
m(erenti) marito.*

Iz ove oblasti je i primer porodice koja i posle donošenja Karakalinog
edikta čuva svest o svom etničkom identitetu, jer njeni pripadnici nose ilir-
ska *cognomina* u natpisu AE 1983, 742 (III vek):

*D(is) M(anibus) s(acrum) / Aur(eliae) Sce/nutae / q(uae) v(ixit)
a(nnos) XXXV / Aur(elius) Plares coni(ugi) / k(arissimae) et Lavius et / Del-
manna f(iliae) p(ientissimae) / et sibi vivi p(osuerunt).*

U ovom natpisu posvedočena su ilirska *cognomina* su *Scenus* (do sada
neposvedočeni oblik *Scenuta*),²⁴ *Plares*,²⁵ i *Lavius*.²⁶ Ime Delmanna nije po-
svedočeno ranije.²⁷

*XV / m(enses) XI d(ies) XXVII / Val(erius) Marcian/us et Epidia Ta/tta parentes / filio
pientissimo.*

¹⁹ G. Alföldy, *Die Personennamen*, 109, venetsko i ilirsko poreklo; CIL III 14602: *L(ucius) Pl(a)etofrius Vale(n)s] / L(uciae) Pl(a)etofri(ae) filiae] / lorica[m fecit] / q(u)ae vi[xit an(nos) X] / et sibi e[st suis fecit]*.

²⁰ ILJug 1848: *Plaetoriae / Titullae Plae/toria Iulla / matri pientissimae; Plaetoria Posita* u CIL III 8399 u Risiniumu.

²¹ CILG Montenegro 266 i ILJug 1718.

²² M. Mirković, *Municipium S: rimski grad u Kominima kod Pljevalja*, 2012, 44ff.

²³ CILG Montenegro 266.

²⁴ G. Alföldy, *Die Personennamen*, 289; Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika*, 9; v. komentari uz AE 1983, 742.

²⁵ G. Alföldy, *Die Personennamen*, 267; Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika*, 52.

²⁶ Ime *Lavius* (*Lavus, Lavianus, Lavo*) tipično je za ilirsku onomastiku Dalmata; G. Alföldy, *Die Personennamen*, 228, cf. Mirković, *Municipium S*, 104.

²⁷ v. komentari uz AE 1983, 742. Mirković, *Municipium S*, 48 ovo ime svrstava u lična imena izvedena iz etnika.

Uvidom u objavljene natpise Municipiuma S, uočava se da je procenat ilirskih / autohtonih imena posebno visok, oko 30%, odnosno 30 od stotinu posvedočenih.

Miroslava Mirković je izvršila detaljnu analizu celokupnog epigrafskog materijala u Municipiumu S, dala pregled ranijih istraživanja i prikazala onomastičke veze sa drugim dalmatinskim plemenima.²⁸ U ovoj oblasti može se prepoznati nekoliko slojeva etničkog identiteta. Takođe možemo primetiti da je ilirska imenska praksa ovde opstala mnogo duže nego u Dokleji i primorskim gradovima, čak i nakon *Constitutio Antoniniana*. Jedan od karakterističnijih primera korišćenja ilirskih kognomena (*Aplo*,²⁹ *Vendo*,³⁰ *Turus*³¹) i posle *Constitutio Antoniniana* nalazi se na natpisu ILJug 603 iz Komina:³²

D(is) M(anibus) s(acrum) / T(ito) Aurel(io) Aplini / vet(e?)r(ano?) q(ui) v(ixit) a(nnos) LXX / et Aur(eliae) Vendoni / coniugi T(itus) Aur(elius) / Turus p(arentibus) p(iissimis) p(osuit).

Jedno od interesantnih pitanja bi bilo da li su se ženska ilirska imena koristila duže nego muška.

Na primorju, postoji još jedan interesantan primer mešanja nekoliko mogućih etničkih identiteta, na natpisu iz Budve datiranom u I vek ili prvu polovinu II veka:³³

T(ito) Pinnio T(iti) lib(erto) / Cavari(o) fratri / Plecte et Ianuar(i)o / Pinni(s) Paetina(e) Pisser(i?) / sororis suae fili(i)[s] / Pinnia Plecte / fecit

Ovde imamo interesantnu mešavinu imenskih oblika, rimski *praenomen* Titus, latinska *cognomina* *Ianuarius*³⁴ i *Cavarius*,³⁵ ilirski nomen (*Pinnius*),³⁶ a možda i galsko ime u slučaju kognomena *Plecte*.³⁷

²⁸ M. Mirković, *Municipium S: rimski grad u Kominima kod Pljevalja*, 2012.

²⁹ G. Alföldy, *Die Personennamen*, 153 i 351; posvedočeno više puta u Rideru u Dalmaciji: CIL III 13245, CIL III 13244, ILJug 2798.

³⁰ R. Katičić, *Die illyrischen Personennamen*, 100; G. Alföldy, *Die Personennamen*, 323; Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika*, 34 (Burnum: ILJug 206); javlja se više puta u Municipiumu S (ILJug 1725, ILJug 605, CIL III 12783, CIL III 6352), ali i u Rideru (CIL III 02797, ILJug 193, ILJug 195, ILJug 803) i Splitu (CIL III 2497).

³¹ G. Alföldy, *Die Personennamen*, 315.

³² ILJug 603, cf. CIL III 6352 and ILJug 605.

³³ CILG Montenegro 70= AE 2011, 898.

³⁴ Ovaj *cognomen* je bio veoma raširen u Dalmaciji; moguće je da je semitskog porekla v. G. Alföldy, *Die Personennamen*, 220. Na ovim prostorima potvrđen i u Dokleji CIL III 13835 i u Municipiumu S. CIL III 12715.

³⁵ G. Alföldy, *Die Personennamen*, 74.

³⁶ G. Alföldy, *Die Personennamen*, 265; Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika*, 9-10; R. Katičić, *Die illyrischen Personennamen*, 106-107.

³⁷ Nije posvedočeno u Dalmaciji ranije; cf. CIL VI 5027, 6344, 12114, 37637; X. Delamarre,

Iako se čini da je u rimskom periodu većina vodećih porodica bila ital-skog porekla, građanski identitet u Risiniumu povezan je i sa velikim ilirskim zidovima i božanstvom Medauirom, što je potvrđeno na čuvenom natpisu iz Asklepijevog hrama u Lambezisu. Datiran u 168. godinu, natpis kao dedikanta pominje legata, poreklom iz Dalmacije i predviđenog konzula za 169. godinu, Marka Lukceja Torkvata Basijana (ili Kasijana).³⁸ On je u poet-skom natpisu dao i predstavu dalmatskog boga zaštitnika Medaura.

CIL VIII 2581:

*Moenia qui Risinni Aeacia qui colis arcem Delmatiae(!) nostri publice Lar populi sancte Medaure domi e[*t*] sancte hic nam templa quoq(ue) ista vise precor parva magnus in effigia succussus laeva sonipes cui surgit in auras altera dum letum librat ab aure manus talem te consul iam designatus in ista sede locat venerans ille tuus [[[---]]] notus Gmdivo belli vetus ac tibi Caesar Marce in primore [*cl*]arus ubique acie adepto consulatu [[[---]]] tibi respimntem faciem patrii numinis hastam eminus quae iaculat refreno ex equo tuus Medaure dedicat Medaurius.*

Dalmatski bog Medaur gotovo da nije posvedočen u drugim izvorima. Zapravo, druga dedikacija Medauru koja se nalazi u istom hramu Asklepija u Lambezisu, sa natpisom *Medauro Aug(usto) sacrum*,³⁹ najverovatnije je usko povezana sa prvim natpisom i istim senatorom.⁴⁰ Nekoliko istraživača analiziralo je tekst i pokušalo da zaključi više o ovom božanstvu i njegovom kultu, ali mnoge stvari su i dalje nejasne.⁴¹ U literaturi se pominje i nalaz češkog istraživača Heinricha Richlýa u Risnu devedesetih godina XIX veka. On je tada objavio tekst fragmentarnog grčkog natpisa koji pominje Medaura, što je preneo i Kubitschek.⁴²

Noms de personne celtiques dans l'épigraphie classique, Paris 2007, 62 navodi da je u pitanju galsko ime, citira CIL VI 1056, XIV 438, V 3042; up. *Onomasticon Provinciarum Europae Latinarum* III (OPEL) nije posvedočeno u provincijama, samo u Rimu i Dalmaciji.

³⁸ Identifikaciju izradiranog imena uradio je G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest, 1965, 141. Basijana je ubio car Komod oko 192–3 (SHA 7.6). O Marku Lukceju Torkvatu Basijanu vidi: PIR2 L363, RE 13.1561–2; B. E. Thomasson, *Fasti africani: senatorische und ritterliche Amtsträger in den römischen Provinzen Nordafrikas von Augustus bis Diokletian*, Stockholm, Jonsered, 1996, 156–158; za drugačije mišljenje o identifikaciji dedikanta v. P. Dyczek et al., Illiryski bóg Medaurus i jego posąg oraz mury Risinium w świetle inskrypcji z Lambesis (CIL VIII 2581, F. Buecheler 1527), *Novensia* 21 (2001), 79–115.

³⁹ CIL VIII 2642.

⁴⁰ Z. Várhelyi, *The Religion Of Senators In The Roman Empire. Power and the Beyond*, Cambridge, 2010, 34–35.

⁴¹ И. Стевовић, Медаур, или о простору јужног Јадрана и Доклеје у визуелној култури античког Медитерана, *Историјски записи* 1-2/2014, 33–45.

⁴² K. Kubitschek, Gott Medaurus, *Mittheilungen der K. K. Zentral-Kommission für Erforschung*

Epigrafska navika u Rimskom carstvu bila je karakteristika svakodnevnog života i zajedničko sredstvo za izražavanje društvenih odnosa. Ali osim opštih osobina, svaka oblast i svaka regija imali su svoje specifične obrasce epigrafskog izražavanja i predstavljanja.⁴³ Uzimajući u obzir arheologiju i vizuelne predstave, važno je napomenuti da ne bi trebalo uzimati nadgrobne spomenike kao dokaz da je određena osoba imala samo jedan fiksni identitet.⁴⁴

Kao što se vidi iz datih primera, lična imena se koriste kao „individualni označitelji“ ili „markeri identiteta“.⁴⁵ Stoga, društvena funkcija ličnog imena utiče na individualizaciju i deo je izgradnje odgovarajućeg identiteta. U idealnoj situaciji, ovaj identitet se prikazuje u društvenim interakcijama, angažmanima i naporima. Latinsko ime koje nosi neki pojedinac u rimskoj provinciji nije dovoljan dokaz rimskog identiteta, bilo etničkog ili kulturnog, niti je dokaz nekog posebnog nivoa znanja latinskog.⁴⁶

Trebalo bi da uvek imamo u vidu da određivanje lingvističkog porekla imena ne mora da govori i o poreklu ili etničkoj pripadnosti osobe koja ga je nosila. Vremenom, imena izvornog porekla nestaju i zamenjuju ih prilično bezbojna imena latinskog porekla.⁴⁷

Rimska Dalmacija nije bila zatvorena i izolovana oblast, kao što je istoriografija povremeno navodila, naročito za unutrašnjost provincije.⁴⁸ To je bila vrlo aktivna oblast gde se rimski identitet definisao na različite načine i na različitim društvenim nivoima, koristeći i kombinujući elemente kontinuiteta i promene u nove kulturne oblike. Etnička pripadnost je korišćena kao deo izgradnje i projekcije porodičnih identiteta. Rezultat toga je da se narativ o rimskoj elitnoj etničkoj pripadnosti sastoji od narativa o brojnim pojedinačnim porodicama.

Pored društvenih i političkih promena, rimska osvajanja u Dalmaciji su donela značajne kulturne promene, neku vrstu obrnutog „kulturnog šoka“ širom provincije. Kulturne prakse u društvu često se odnose na dominantnu grupu, i time reflektuju i opravdavaju strukture vlasti i njihovo funkcionisa-

und Erhaltung der Kunst-und Historischen Denkmäler 2 (1903), 170-173.

⁴³ R. Varga, Beyond the Epigraphic Habit: Reflection and Self-reflection on the Funerary Monuments in *Dacia Porolissensis*, in: A. Gavrielatos (ed.), *Self-Presentation and Identity in the Roman World*, Cambridge, 2017, 138.

⁴⁴ E.-J. Graham, Becoming persons, becoming ancestors. Personhood, memory and the corpse in Roman rituals of social remembrance, *Archaeological Dialogues* 16-1 (2009), 52-53.

⁴⁵ A. Gavrielatos, Latinize Nomenclature for a Romanized Identity: Attempts to Construct an Aspired Displayed Identity, in: A. Gavrielatos (ed.), *Self-Presentation and Identity in the Roman World*, Cambridge, 2017, 140.

⁴⁶ Isto, 142.

⁴⁷ J. Wilkes, The Population of Roman Dalmatia, *ANRW* 2.6, 1977, 756-759.

⁴⁸ J. Wallace, A (Hi)story of Illyria, *Greece & Rome* 45/2 (1998), 213-25; cf. D. Džino, *Illyricum in Roman Politics 229 BC – 68 AD*, Cambridge 2010, 6.

nje unutar društva. U društvu rimske provincije u većini slučajeva dominiraju lokalne elite, koje funkcioniraju unutar imperijalnih struktura vlasti. Dakle, da bismo shvatili prirodu promena koje proističu iz rimskog osvajanja, moramo da shvatimo i promene unutar autohtonih društvenih grupa nakon osvajanja, a posebno promene koje se pojavljuju u lokalnoj dinamici i geografiji moći. Da li je došlo do kulturnih promena među elitama? U najvećem delu se slažem sa Miletom da je domaća elita usvojila rimsku materijalnu kulturu i način života kao odgovor na promenu političke realnosti, te da su se promene potom filtrirale kroz društvo kao rezultat oponašanja elita u redovima drugih građana.⁴⁹ Za ljude u provinciji, njihov rimski identitet se ogledao u praktičnom saznanju o tome kako delovati u promenjenom društvenom kontekstu, učenju novih načina izražavanja i njihovom mestu u lokalnoj zajednici. Kao što je Revel naznačila, rimska ideologija i rimska materijalna kultura su našle svoj odraz u lokalnoj hijerarhiji, razvijajući ideju privilegije bogatog, odraslog i slobodno rođenog muškarca da bude gradski magistrat, iako su na taj način manje moćni učesnici postali i manje vidljivi.⁵⁰

Zaključak bi bio da je romanizacija proces akulturiranja starosedelačkog stanovništva kroz različite mehanizme, koji utiče na sve sfere života, uključujući i duhovnu i materijalnu kulturu. Uticaj romanizacije može se videti u poznavanju i korišćenju latinskog jezika, prihvatanju rimskih kultova, prilagođavanju imena da odgovaraju rimskim imenima, usvajanju epigrafske navike i konačno u procesu urbanizacije. Ovaj proces se nije razvijao svuda u istoj meri; shodno tome, i rezultati su se razlikovali u različitim oblastima, što bi trebalo pripisati lokalnim okolnostima. Društveni nivo i nivo političkog strukturiranja nisu bili jednaki među svim plemenima koja su u prvom veku organizovana kao *civitates peregrinae*.⁵¹

Može se pretpostaviti, kao što je Džino predložio, da su lokalne elite postepeno percipirale svoje autohtono poreklo i rimski identitet podjednako i bile ponosne na oba, mijenjajući ih u „specifičnu, regionalnu vrstu ‚rimljanstva‘“.⁵²

⁴⁹ M. Millet, *The Romanization of Britain: an essay in archaeological interpretation*, Cambridge, 1990, 212.

⁵⁰ L. Revell, *Roman imperialism and local identities*, Cambridge, 2009, 192-193.

⁵¹ D. Grbić, *Plemenske zajednice u Iliriku*, Beograd, 2014, 312.

⁵² D. Džino, *Illyricum in Roman Politics 229BC – AD 68*, Cambridge, 2010, 180.

Olga PELCER-VUJAČIĆ

SOME NOTES ON ILLYRIAN IDENTITY IN ROMAN SETTLEMENTS IN MONTENEGRO

Summary

The Roman settlements of the southeastern Dalmatia, namely Risinium, Doclea and Municipium S were organized as other provincial municipal communities in the Roman Empire. Their subtle differences can be interpreted as cultural messages conveyed to us through inscriptions. Analysing early Roman peregrine civitates one must take into account that Roman conquest represented a watershed in the construction of indigenous identities. While some indigenous communities might have kept the same names, it is difficult to assume that their identity-discourses remained unchanged. The social structure of indigenous societies in this region before conquest is not clear. In the coastal settlements such as Risan, the process of Romanization started earlier and had deeper roots. In the central region, Docleates were peregrines, led by tribal aristocracy from the castelli such as Salthua, on the main road from Naronā to Scodra. Their names suggest they were not Roman citizens, although they use Latin language in their inscriptions. One can suppose that only the elite used Latin and the process of Romanization started with contacts with Italic colonies and recruitment of the domicile population into Roman army. In the hinterland epigraphic evidence shows a strong early presence of indigenous elite in work of municipal political institutions. Illyrian ancestry was not an obstacle for a marriage with a Roman citizen and Illyrian names are also attested frequently in Roman families. Change in dynamics of local elites changed the ways culture and identities were constructed on a local level. There was no strict ethnic division among the population in the Municipium S.

Skraćenice i izdanja izvora:

- App. Horace White, (ed.), Appian: *Roman History*, Cambridge, 1899.
Plin. H. Rackham, (ed.), Pliny, *Natural History*, Vol. II, Libri III–VII, Cambridge.
Ptol. A. Stückelberger, A. Graßhoff, mit F. Mittenhuber (edd.), *Ptolemaios: Handbuch der Geographie* (vol. 1), Basel, 2006.

Epigrafski izvori:

- AE *L'Année épigraphique*. 1888 —
CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*, consilio et auctoritate Academiae litterarum regiae Borussicae editum. 1863 —

CILG Montenegri J.J. Martinović, Antički natpisi u Crnoj Gori. Corpus inscriptionum Latinarum et Graecarum Montenegri, Kotor, 2011.

ILJug A. et J. Šašel *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt.* 1986.